

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave rozvíjania čitateľskej gramotnosti na gymnáziách a v stredných odborných školách v školskom roku 2009/2010 v SR

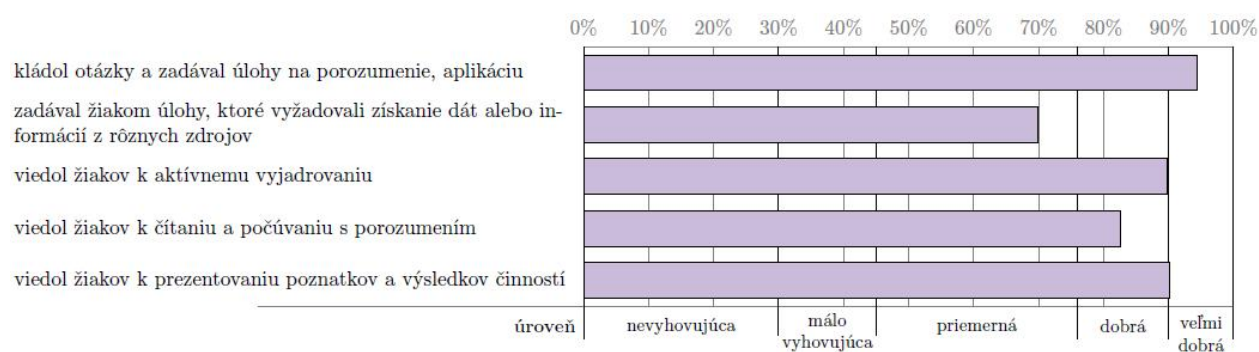
Úloha sa sledovala v rámci tematických inšpekcií na **30** gymnáziách (12,00 % z celkového počtu gymnázií v SR), z toho bolo **18** štátnych, **9** cirkevných, **3** súkromné a v **29** stredných odborných školách (5,88 % z celkového počtu stredných odborných škôl v SR), z toho bolo **23** štátnych, **2** cirkevné a **4** súkromné. S vyučovacím jazykom maďarským boli 3 gymnáziá, 6 stredných odborných škôl (SOŠ) bolo s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Podkladom na vyhodnotenie stavu rozvíjania čitateľskej gramotnosti (ČG) boli zistenia z hospitácií vo vybraných predmetoch, informácie z dotazníka zadaného riaditeľom stredných škôl, doplnené rozhovormi s vedúcimi zamestnancami a učiteľmi.

Školskú knižnicu mali zriadenú na 28 gymnáziách (93,33 %) a v 26 SOŠ (89,66 %). Knižničný fond dopĺňalo v závislosti od finančných možností priebežne novými titulmi 26 gymnázií (86,67 %), 25 SOŠ (86,21 %). Knižnice boli využívané v čase vyučovania na gymnáziách a SOŠ predovšetkým na hodinách slovenského jazyka a literatúry pri analýzach diel slovenských a svetových autorov, pri riešení úloh čitateľskej gramotnosti pri čítaní neznámych textov, písaní slohových prác a štylistických cvičení, kde boli využívané aj jazykové príručky a slovníky. Vo vyučovaní cudzích jazykov na obohacovanie slovnej zásoby a pri práci s textom používali cudzojazyčné príručky, slovníky a časopisy. Na hodinách náuky o spoločnosti, dejepisu, biológie, geografie, matematiky, fyziky, umenia a kultúry slúžili knihy, časopisy a DVD nosiče ako zdroje na tvorbu prezentácií žiakov i učiteľov a aj ako pomôcka pri tvorbe seminárnych prác. Na podporu a rozvoj ČG využívalo 21 gymnázií (70,00 %) a 16 SOŠ (55,17 %) priestory školských knižníc na rôzne aktivity aj v čase mimo vyučovania. Okrem vypožičiavania beletrie a odbornej literatúry podľa záujmu žiakov sa knižnice využívali aj na ich prípravu na rôzne súťaže (stredoškolská odborná činnosť, literárne a recitačné súťaže, predmetové olympiády), na tvorbu prezentácií na vyučovanie a individuálne štúdium; ojedinele sa v nich uskutočňovali besedy s významnými osobnosťami literárneho a kultúrneho života. Z vyjadrení riaditeľov vyplynulo, že k rozvíjaniu ČG na vyučovaní využívali multimedialne programy na 19 gymnáziách (63,33 %), v 11 SOŠ (37,93 %), internet využívalo 27 gymnázií (90,00 %) a 21 SOŠ (72,41 %). Dôležitou súčasťou rozvíjania ČG bolo vzdelávanie učiteľov, ktorého sa zúčastnili učители z 21 gymnázií (70,00 %) a zo 17 SOŠ (58,62 %). Väčšina ho realizovala neformálne individuálnym štúdiom, menej účasťou na odborných vzdelávacích podujatiach. Pozitívnym prínosom vzdelávania bolo zlepšenie didaktických postupov, metodiky práce s nesúvislými textami z rôznych vedných oblastí, skvalitnenie výberu úloh a tvorby zadaní zameraných na rozvíjanie čítania s porozumením, zvyšovanie náročnosti a samostatnosti žiakov pri rozširovaní vedomostí vyhľadávaním informácií z rôznych zdrojov a pri interpretácii získaných poznatkov.

Na **gymnáziách** sa v rámci tematických inšpekcií vykonalo 762 hospitácií na hodinách slovenského jazyka a literatúry, cudzích jazykov, dejepisu, matematiky, geografie, biológie, fyziky, chémie, občianskej náuky, informatiky a v školách s vyučovacím jazykom národností na hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry. Rozvíjanie ČG sa sledovalo z hľadiska činnosti učiteľa a z hľadiska činnosti žiakov. Pozitívom bolo, že učители kládli otázky a zadávali úlohy na rozvíjanie porozumenia a aplikácie na väčšine sledovaných hodín (94,36 %). V menšej miere viedli žiakov k práci s rôznymi zdrojmi informácií (69,15%), pričom ako zdroje najčastejšie používali učebnice, ale aj schémy, tabuľky, slovníky a rozmnožené doplnkové texty. Z hľadiska rozvíjania čitateľskej gramotnosti si zlepšenie

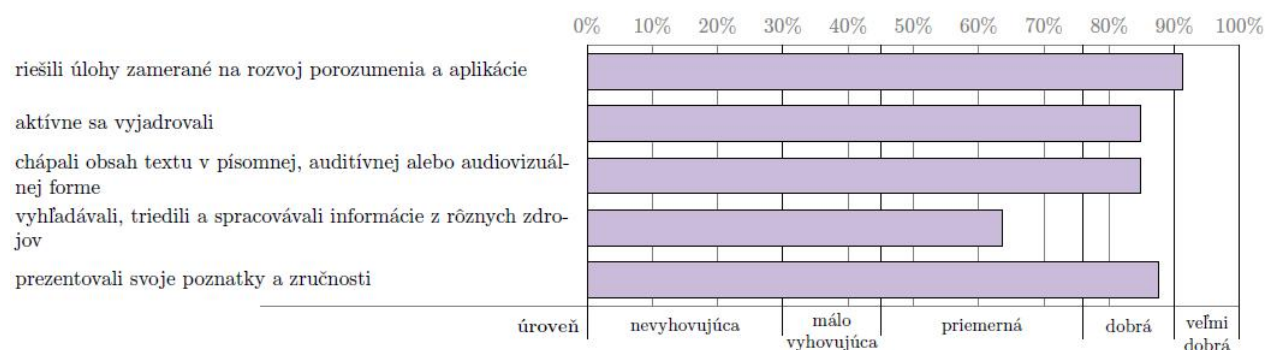
vyžaduje vhodné uplatnenie techniky čítania s porozumením, nakoľko učitelia často využívali hlasné čítanie a málo podnecovali žiakov k samostatnej práci s textom. Silnou stránkou vyučovania sledovaných predmetov bolo vo všeobecnosti rozvíjanie komunikačných kompetencií žiakov. Učitelia výrazne viedli žiakov k aktívnemu vyjadrovaniu a k prezentovaniu poznatkov a zručností, dbali na primeranú úroveň ich prejavu. Na väčšine sledovaných vyučovacích hodín aktivizovali k interpretácii obsahu počutého alebo prečítaného textu s využitím odbornej terminológie v príslušných predmetoch. Učitelia formou riadeného rozhovoru získavali spätnú väzbu o pochopení obsahu a podnecovali žiakov k vyjadrovaniu vlastných názorov a skúseností i k praktickej aplikácii poznatkov. Rozvíjanie ČG z hľadiska činnosti učiteľov na gymnáziách je uvedené v grafe č. 1.

Graf č.1: Rozvíjanie ČG vo vyučovaní učiteľmi na gymnáziách

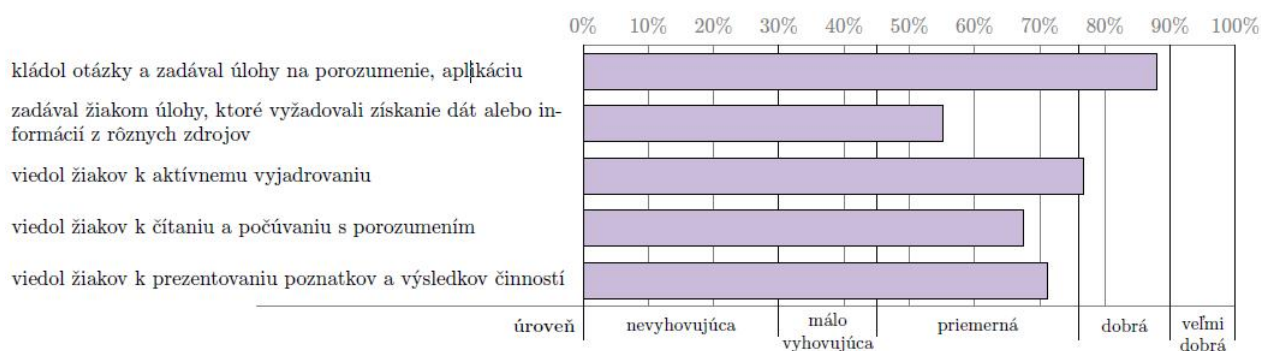
Na hodinách žiaci vedeli správne odpovedať na otázky a riešiť úlohy zamerané na rozvoj porozumenia a aplikácie (91,34 %). Väčšinou prejavovali primeranú úroveň zručností vo vyhľadávaní, triedení a spracovávaní informácií z rôznych zdrojov. Takmer na všetkých hodinách učitelia cielene viedli žiakov k aktívnemu ústnemu a písomnému prejavu. Žiaci dokázali vyjadrovať svoje myšlienky a logicky ich správne formulovať. ČG bola rozvíjaná predovšetkým čítaním a počúvaním s porozumením pri čítaní textu z učebníc, kedy učitelia uplatňovali spätnú väzbu kladením otázok zameraných na porozumenie a vyhľadávanie v texte, podnecovali žiakov ku krátkej reprodukcii prečítaného textu. Chápali obsah textu v písomnej, auditívnej alebo audiovizuálnej forme. Na niektorých hodinách slovenského jazyka a slovenskej literatúry boli k dispozícii slovníky, k ich využívaniu však neboli vedení a vyskytovali sa u nich nedostatky v slovnej zásobe ako aj v tvorbe správnych gramatických tvarov. Žiaci využívali možnosť prezentovať poznatky a výsledky svojej činnosti pri písaní slohových prác a štylistických cvičení, pri príprave referátov a seminárnych prác. Rozvíjanie ČG z hľadiska učenia sa žiakov na gymnáziách je uvedené v grafe č. 2.

Graf č. 2: Rozvíjanie ČG učením sa žiakov na gymnáziách

V rámci tematických inšpekcií bolo v SOŠ vykonaných 806 hospitácií, z toho 483 na všeobecnovzdelávacích predmetoch, 287 na odborných predmetoch a 143 na odbornej príprave. Učitelia kládli otázky a zadávali úlohy na rozvíjanie porozumenia a aplikácie na väčšine sledovaných hodín (87,94 %). Takmer na všetkých hodinách podnecovali reflexiu žiakov otázkami a úlohami na porozumenie. Podľa charakteru predmetu dbali na vhodný výber aplikačných alebo praktických úloh. Viedli žiakov k chápaniu vzájomných súvislostí, uplatňovaniu teoretických poznatkov, čiastočne i vedomostí z iných predmetov a využívaniu vlastných skúseností. Viac praktických úloh zaraďovali v odborných predmetoch. Približne na tretine hodín vhodne zaraďovali úlohy vyžadujúce od žiakov samostatné získavanie, vyhľadávanie a spracovanie informácií z rôznych zdrojov. Rozvíjanie komunikačných kompetencií žiakov podporovali učitelia prevažne priebežnou verbálnou interakciou so žiakmi v rámci frontálnej kontroly osvojenia predchádzajúcich poznatkov a overovania porozumenia učiva vo fáze jeho sprístupňovania alebo aplikácie. Vo väčšine prípadov podnecovali žiakov k aktívnemu ústnemu vyjadrovaniu, vyžadovali súvislejšie odpovede. Menšiu pozornosť venovali učitelia predovšetkým v učebných odboroch práci s textom, zmysluplnému čítaniu, chápaniu a vysvetľovaniu jeho obsahu. Viedli žiakov k zrozumiteľnej a výstižnej formulácii myšlienok pri ústnej i písomnej komunikácii. Pri riešení aplikačných a praktických úloh kládli dôraz na správne pochopenie zadania s odkazom na písomný text v učebnici, na tabuli, prípadne na inom nosiči (spätný projektor, dataprojektor, PC, rozmnožené kópie cvičení a pod.). Vyššie stupne rozvíjania čitateľskej gramotnosti uplatnili učitelia najmä v literárnej zložke predmetu slovenský jazyk a literatúra. Na väčšine hodín vytvárali priestor na frontálnu ústnu prezentáciu vedomostí a zručností kladením otázok a zadávaním úloh. Z toho viac ako na polovici hodín učitelia zreteľne dbali na rovnomerné zapájanie všetkých žiakov, adekvátnu úroveň a kultivovanosť ich ústneho alebo písomného prejavu. Rozvíjanie ČG z hľadiska činnosti učiteľov v SOŠ je znázornené v grafe č. 3.

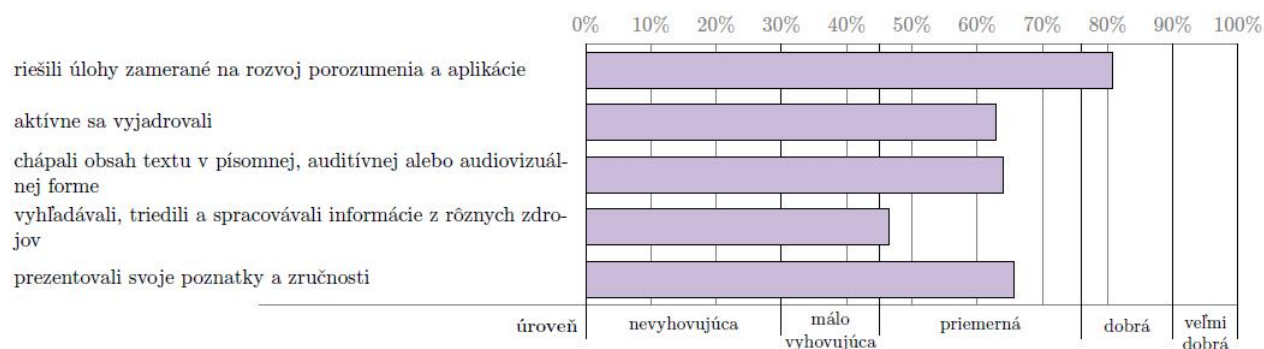
Graf č.3: Rozvíjanie ČG vo vyučovaní učiteľmi v SOŠ

Z hľadiska rozvíjania poznávacích a učebných kompetencií žiaci priebežne verbálne reagovali na stimulujúce otázky učiteľov pri sprístupňovaní učiva alebo overovaní jeho porozumenia a aplikácie. Na podnet učiteľov dokázali riešenia väčšinou zrozumiteľne odôvodniť, vysvetliť, samostatne, prípadne s pomocou učiteľa korigovať. Na väčšine hodín riešili žiaci úlohy na porozumenie a aplikáciu písomne i ústne, niekedy viac písali ako hovorili. V oblasti čítania a počúvania s porozumením nemali väčšinou problémy pri pochopení zadaní k riešeniu úloh v písomnej forme. Ojedinele sa pri prezentácii výsledkov činnosti prejavilo nejednoznačné pochopenie zadania, najmä ak bolo formulované iba ústne. Obsah textov v písomnej, auditívnej alebo audiovizuálnej forme žiaci jednoznačne pochopili na väčšom počte hodín, na ostatných čiastočne alebo s pomocou učiteľa. Pri práci s informáciami z rôznych zdrojov v malej miere dokázali vyhľadať a spracovať potrebné informácie samostatne a na požadovanej úrovni. Vyššiu spôsobilosť preukázali v odborných predmetoch pri učebných činnostiach s nesúvislými textami; väčšinou dokázali adekvátne spracovať a využiť informácie zo schém, náčrtov, technickej dokumentácie, výkresov, ako aj

výukového programu a internetu. Ojedinele porovnávali informácie z rôznych zdrojov, boli menej samostatní, potrebovali pomoc učiteľa. Na väčšine hodín mali žiaci dostatočný priestor na prezentovanie svojich poznatkov a zručností v rámci riadeného rozhovoru, formou prezentácie výsledkov samostatnej učebnej činnosti a čiastočne pri individuálnom skúšaní. Rozvíjanie ČG učením sa žiakov v SOŠ znázorňuje graf č.4.

Graf č. 4: Rozvíjanie ČG učením sa žiakov v SOŠ

Záver

Pozitívom pri rozvíjaní čitateľskej gramotnosti takmer vo všetkých kontrolovaných subjektoch bolo zriadenie školských knižníc, ktoré sa využívali v čase vyučovania aj mimo vyučovania. Podľa finančných možností ich školy dopĺňali novými titulmi, ale prevažoval zastaraný knižničný fond. Zlepšenie si vyžaduje zvýšenie záujmu a motivácie učiteľov o odborné vzdelávanie v danej problematike, najmä v SOŠ, kde sa vzdelávalo iba 58,62 % učiteľov. V procese vyučovania a učenia sa bolo silnou stránkou rozvíjanie ČG hlavne prostredníctvom formovania komunikačných kompetencií žiakov. Učitelia väčšinou vytvárali vhodné podnety a viedli žiakov k rôznym formám aplikovania osvojených poznatkov. Žiaci sa zväčša dokázali aktívne vyjadrovať a prezentovať svoje vedomosti a zručnosti, v menšej miere dokázali samostatne pracovať s rôznymi zdrojmi informácií a získané informácie spracovať na primeranej úrovni. V SOŠ najmä v učebných odboroch venovali rozvíjaniu ČG menšiu pozornosť. Rozvíjanie ČG na gymnáziách bolo v porovnaní so SOŠ na lepšej úrovni.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom stredných škôl

- venovať pozornosť rozvíjaniu čitateľskej gramotnosti vo všetkých predmetoch

Metodicko – pedagogickému centru

- vzdelávať učiteľov v používaní rôznych metód a techník podporujúcich rozvoj čitateľskej gramotnosti